

БІБЛІОГРАФІЗНАВСТВО

УДК 01–051:[016:929:82.09](477)“18/191”

ПЕРСОНАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЯ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ МИХАЙЛА ПАВЛИКА

Євангеліна ЧИРУК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Валува, 18, м. Львів, 79000, Україна, тел.: (032) 239-43-78*

У статті розкрито внесок Михайла Павлика (1853–1915) у творення української персональної бібліографії. Проаналізовано бібліографічні покажчики І. Франка (1898) та М. Драгоманова (1896), які уклав М. Павлик. Висвітлено особливості процесу підготовки цих покажчиків, принципи подачі матеріалу та методу бібліографічного опису. Наголошено на тому, що М. Драгоманов та І. Франко допомагали М. Павликові у підготовці покажчиків, вказуючи на свої твори (часто анонімні чи підписані псевдонімами). Наведено оцінки деяких дослідників (М. Гуменюк, І. Корнейчик, М. Мороз). Підкреслено ретельність бібліографічних описів видань, які робив М. Павлик, однак вказано також і на неповноту (з об'єктивних причин) відображеного в покажчиках доробку М. Драгоманова та І. Франка. Згадано також про автобібліографію М. Павлика, яку він підготував на прохання Б. Грінченка у 1902 р.

Ключові слова: Михайло Павлик, Іван Франко, Михайло Драгоманов, історія української бібліографії, персональна бібліографія, автобібліографія, бібліографічний покажчик, бібліографічний опис.

Мета персональної бібліографії – розкрити вагомість внеску кожної конкретної особи в науку, культуру тощо. Особливе значення персональні посібники мають для збереження інформації про здобутки визначних письменників та громадських діячів. Відомі непоодинокі випадки, коли укладачами таких бібліографій стають близькі друзі та сучасники знаних персоналій. Одним із таких укладачів був і Михайло Павлик. В історію персональної бібліографії він увійшов як перший бібліограф доробку Івана Франка та Михайла Драгоманова.

Про напрацювання М. Павлика у галузі персональної бібліографії насамперед інформує його ж бібліографічний покажчик, який уклали працівники ЛНБ ім. В. Стефаника (нині – Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника)¹. Детальну характеристику бібліографічних праць М. Павлика подають відомі бібліографи – Мирослав Мороз², Михайло Гуменюк³, Ігор Корнейчик⁴. Значно стис-

¹ *Михайло Павлик: бібліографічний покажчик* / [уклад.: В. Т. Полек, П. Г. Баб'як]; Львів: наук. б-ка ім. В. Стефаника. – Львів, 1986. – 208 с.

² Мороз М. А. Іван Франко в библиографии (К 110-летию со дня рождения) // *Советская библиография: сборник статей и материалов*. – Москва: Книга, 1966. – № 6. – С. 71–81; Мороз М. О. До питання атрибуції творів І. Франка в газеті “Kurjer Lwowski” // *Питання текстології. Іван Франко* / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – Київ: Наук. думка, 1983. – С. 188–216.

³ Гуменюк М. Грань таланту (До 50-річчя з дня смерті Михайла Павлика) // *Жовтень*. – 1965. – № 1. – С. 122–125; Його ж. М. І. Павлик // *Українські бібліографи XIX – початку XX століття: нариси про життя і діяльність*. – Харків: Ред.-видавн. відділ Кн. палати УРСР, 1969. – С. 103–111.

⁴ Корнейчик І. І. *Історія української бібліографії: дожовтневий період: нариси*. – Харків: Ред.-видавн. відділ Кн. палати УРСР, 1971. – 376 с.; Корнейчик І. І. М. І. Павлык (1853–1915) // *Украинские революционные демократы и библиография*. – Москва: Книга, 1962. – С. 65–85.

ліший аналіз представлений у публікації Софії Сороковської⁵. Окремі побіжні згадки про персональні бібліографічні покажчики, які уклав М. Павлик, можна віднайти у студіях Михайла Лозинського⁶, Надії Зелінської⁷, Володимира Качкана⁸, Нінель Королевич⁹, Андрія Пашука¹⁰, Наталії Рибчинської¹¹, Павла Яшука¹² та ін.

З огляду на відсутність єдиного комплексного дослідження, яке б вичерпно відтворювало доробок М. Павлика в царині персональної бібліографії, постала необхідність узагальнення і систематизації фактичного матеріалу з окресленої проблематики. Власне, це є завданням пропонованої наукової розвідки.

Неможливо переоцінити внесок М. Павлика у створення бібліографічної франкіани. Саме він уклав перший бібліографічний покажчик із численного масиву Франкових бібліографічних посібників – “Спис творів Івана Франка за перше 25-літє его літературної діяльності. 1874–1898” (Львів, 1898)¹³. Унікальність виданню надає і той факт, що це – єдиний прижиттєвий покажчик творів І. Франка.

Покажчик був укладений на пропозицію організаційного Комітету із підготовки святкування 25-річного літературного ювілею І. Франка¹⁴, проведеного 30 жовтня 1898 р. у залі “Поштового клубу” у Львові¹⁵. У планах комітету, як зазначав у спогадах видатний етнограф, член НТШ Володимир Гнатюк, було доповнити бібліографічний посібник вступною статтею, яка би вмішувала біографію ювіляра, яку написав Агатагел Кримський. Однак з огляду на те, що А. Кримський зміг підготувати лише частину біографії (36 сторінок), покажчик був надрукований без вступної статті¹⁶.

Зареєстрований літературний, науковий і публіцистичний доробок І. Франка за 25 років розміщений на 127 сторінках й охоплює приблизно 1765 бібліографічних записів (сюди увійшли видавничі проекти І. Франка). Насправді ж, як стверджує М. Гуменюк, кількість друкованих творів І. Франка різних жанрів за цей період перевищувала дві тисячі¹⁷. У покажчику відображений різноманітний літературний доробок

⁵ Сороковская С. В. М. И. Павлик и его библиографическая деятельность (К 110-летию со дня рождения) // *Советская библиография*: сборник статей и материалов. – Москва, 1963. – № 2. – С. 83–85.

⁶ Лозинский М. *Михайло Павлик: його життя і діяльність*. – Відень: Накладом Союзу визволення України, 1917. – 24 с.

⁷ Михайло Павлик // *Видавнича справа та редагування в Україні: статті і джерела (XIX – перша половина XX ст.)*: [навч. посіб.] / за ред. Н. Зелінської. – Львів: Світ, 2003. – С. 80–85.

⁸ Качкан В. А. “Я від вас ніколи нікуди не йшов...” (Михайло Павлик – пресознавець) // *Українське народознавство в іменах*: навч. посіб.: у 2 ч. – Київ: Либідь, 1994. – Ч. 1. – С. 124–142.

⁹ Королевич Н. Ф. Володимир Дорошенко (1879–1963) // *Українські бібліографи XX століття*: навч. посіб. для ін-тів культури України. – Київ: Кн. палата України, 1998. – С. 111–137.

¹⁰ Пашук А. Питання Франкового авторства деяких статей і кореспонденцій у газеті “Ргаса” // *Іван Франко*: статті і матеріали. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. – Зб. 9. – С. 176–188.

¹¹ Рибчинська Н. Бібліографічна франкіана Володимира Дорошенка // *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Вип. 6. – С. 121–129.

¹² Яшук П. Й. *Михайло Павлик*: літературно-критичний нарис. – Львів: Кн.-журн. вид-во, 1959. – 144 с.

¹³ *Спис творів Івана Франка за перше 25-літє его літературної діяльності, 1874–1898* / зладив М. Павлик. – Львів: Виданє ювілейного комітета, 1898. – 127 с.

¹⁴ Корнейчик І. І. М. И. Павлык (1853–1915)... – С. 81.

¹⁵ Юбилей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка // *Громадський голос*. – 1898. – 15 листопада (№ 23). – С. 73–74.

¹⁶ Гнатюк В. Про ювілей І. Франка в 1898 році // *Спогади про Івана Франка* / [упорядкув., вступ. ст., прим. О. Дея]. – Київ: Вид-во художньої л-ри “Дніпро”, 1981. – С. 254; Мочульський М. З останніх десятиліть життя Івана Франка (1896–1916) // *Іван Франко у спогадах сучасників* / [упоряд.: О. І. Дей, Н. П. Корнієнко]. – Львів: Кн.-журн. вид-во, 1956. – С. 426.

¹⁷ Гуменюк М. Грань таланту... – С. 123.

письменника – оригінальна творчість українською, російською, польською, німецькою та іншими мовами – вірші, поеми, повісті, оповідання, нариси, п'єси, літературно-критичні і публіцистичні статті, рецензії, огляди, дописи і дослідження; бібліографічні списки і покажчики; реферати, оповіщення, програмні документи, написані за його участю. Були зареєстровані окремі видання і публікації з журналів, газет і збірників, у тому числі передруки¹⁸. Поруч із творами мовами оригіналу подано переклади творів І. Франка російською мовою, а також його переклади творів інших літератур українською та польською мовами¹⁹. Зокрема, тут було зареєстровано переклади творів Генріха Гейне, Яна Неруди, Марка Твена, Віктора Гюго, Софокла та ін., які здійснив І. Франко²⁰. Матеріал у покажчику розташований у хронологічному порядку, в межах року – за алфавітом назв творів.

Однією з прикметних особливостей покажчика, на думку І. Корнейчика, є «майже бездоганна точність бібліографічних записів»²¹. Бібліографічний опис і справді доволі вичерпний: назва твору, його жанр, місце та рік видання, формат, сторінки; журнал або газета, в якому вміщено публікацію, рік та номер (сторінки зафіксовані не завжди). Наприкінці опису М. Павлик зазначав псевдоніми, криптоніми І. Франка (наприклад, Мирон, Джеджалик, Руслан, І., І. Ф. тощо) або ж подавав вказівку «б. п.» (без підпису). Подекуди до бібліографічних описів додані короткі примітки, у яких М. Павлик, друг і близький співробітник І. Франка, подає цінні відомості про історію написання творів, цензурні конфіскації накладів, завершення творів І. Франка іншими особами через втрату матеріалів у редакції, співавторство і т. п. Іноді у примітках виправлено помилки, допущені на титульному аркуші щодо місця видання, або уточнено «незрозумілі заголовки робіт»²². Іноді бібліограф подавав відомості про матеріальний стан видань, малюнки, покрайні записи. Більшість матеріалів переглянуто «*de visu*», якщо з певних причин цього не було зроблено, укладач це вказував. У низці випадків після опису книг бібліограф зазначає наявність рецензій чи відгуків на них. Інколи М. Павлик посилається на «Галицько-руську бібліографію» І. О. Левицького²³, вказуючи том та номер позиції у цьому бібліографічному покажчику.

На думку М. Мороза, «робота М. Павлика має не лише історичне значення. Усі дослідники творчості І. Франка підкреслюють її виняткову цінність як першоджерела для отримання відомостей про публікації творів письменника. Покажчик був складений за допомогою самого І. Франка, який назвав М. Павлику свої публіцистичні статті і художні твори, надруковані без підпису чи підписані псевдонімами і криптонімами»²⁴. Допомога І. Франка – факт надзвичайної ваги, оскільки близько половини публіцистичних статей і окремі художні твори І. Франка, особливо на початку його літературної творчості, опубліковані без підпису або підписані псевдонімами чи криптонімами (нині їх розкрито близько 100)²⁵.

¹⁸ Корнейчик І. І. *Історія української бібліографії...* – С. 297–298.

¹⁹ Гуменюк М. *Грань таланту...* – С. 123.

²⁰ Сороковская С. В. М. И. Павлик и его библиографическая деятельность... – С. 84.

²¹ Корнейчик І. І. *Історія української бібліографії...* – С. 298.

²² Там само.

²³ *Галицько-руська бібліографія XIX-го столетія с увзглядніем руских изданій, появившихся в Угорщине и Буковине (1801–1886)* / составил Иван Ем. Левицкий. – Львов: Изданіе автора. Из типографіи Ставропигійского Института, 1888–1895. – Т. I–II.

²⁴ Мороз М. А. *Иван Франко в библиографии...* – С. 72.

²⁵ Там само. – С. 72–73.

Консультації М. Павлика з І. Франком дали можливість також встановити, які свої праці письменник був змушений через цензурні переслідування підписати прізвищами своїх сучасників (звичайно, за їх згодою)²⁶. Факт консультацій укладача з І. Франком підтверджує також Михайло Мочульський у спогадах про І. Франка: “Будучи раз у бібліотеці “Просвіти” я бачив, як Франко показував Павликові декотрі свої статті без підпису, псевдонімні або криптонімні. Тим-то “Спис” Павлика має велике значення для дослідження автентичності Франкових писань”²⁷. З анотації М. Павлика до першої публікації І. Франка у газеті “Раса” дізнаємось, що інші невідомі публікації письменника у цій газеті вказав укладачеві Осип Данилюк, редактор “Расу”²⁸.

Оцінюючи покажчик, який уклав М. Павлик, окремі бібліографи висловлювали зауваження та пропозиції. Так М. Гуменюк вважав недоліком покажчика, крім його неповноти, “нерозробленість структури”²⁹, зокрема “відсутність розподілу творів за жанрами, за родами його діяльності”³⁰. Така систематизація, на його думку, “розкрила б багатогранність таланту великого письменника”³¹.

Цікава думка самого І. Франка, відстежена за примірником покажчика з особистої бібліотеки. У 1913–1914 рр. він викреслив декілька назв, які не вважав своїми, а на полях додав пропущені³². Цей примірник покажчика зберігається в Центральному державному історичному архіві України у Львові³³. Проте, як вказує М. Гуменюк, серед викреслених творів, або творів, позначених приміткою “не мій”, є твори, які явно належать І. Франкові. Як приклад, наведено невизнане І. Франком своїм оповідання “Чума”, надруковане у “Зорі” з його підписом³⁴. У “Передмові [до збірки «В наймах у сусідів»]”, написаній 10 жовтня 1914 р., І. Франко зазначає, що покажчик укладений “так, що якби хто на його основі взявся переглядати та оцінювати все те, що занотоване в нім, міг би в багатьох випадках узяти за мої не мої писання або гаяти час на читання таких писань, що були тільки редакційною, а не літературною роботою”³⁵. Водночас М. Гуменюк вважає, що останнього закиду можна не брати до уваги, адже “в бібліографічних покажчиках, крім оригінальних творів, перекладів і т. д., часто відображається і редакційна та видавнича діяльність письменника”³⁶.

Саме за покажчиком М. Павлика І. Франко підрахував власний доробок за 1874–1890 рр., додав п’ять пропущених творів та відняв 75 помилково йому приписаних за період 1886–1889 рр. Загальна кількість – 902 (разом із передруками та перекладами його творів)³⁷. До помилкових обрахунків у покажчику призвело “дуже побіжне” порозуміння І. Франка з М. Павликом щодо статей І. Франка, друкованих без підпису

²⁶ Гуменюк М. Грань таланту... – С. 123.

²⁷ Мочульський М. З останніх десятиліть життя Івана Франка... – С. 426.

²⁸ *Спис творів Івана Франка за перше 25-літє сего літературної діяльності...* – С. 5.

²⁹ Гуменюк М. П. М. І. Павлик... – С. 108.

³⁰ Гуменюк М. Грань таланту... – С. 123.

³¹ Там само.

³² Дей О., Мороз М. Автографи Івана Франка у львівських архівах та бібліотеках // *Архіви України*. – 1966. – № 3. – С. 86.

³³ Центральный державный исторический архив Украины, м. Львів, ф. 309, оп. 1, од. зб. 665.

³⁴ Гуменюк М. П. М. І. Павлик... – С. 108.

³⁵ Франко І. Передмова [до збірки “В наймах у сусідів”] // *Зібрання творів*: у 50 т. / І. Франко. – Київ: Наук. думка, 1983. – Т. 39: Літературно-критичні праці (1911–1914). – С. 259.

³⁶ Гуменюк М. Грань таланту... – С. 124.

³⁷ Франко І. Передмова [до збірки “В наймах у сусідів”]... – С. 261–262.

у “Kurjerze Lwowskim”³⁸. М. Мороз, досліджуючи авторство публікацій І. Франка у цьому виданні, вказував, що І. Франко методом суцільного перегляду усіх десяти річників газети “Kurjer Lwowski” позначив олівцем “І. Ф.,” “І. F.” “І. Fr.” свої статті, які в газеті було надруковано без підпису. Газета “Kurjer Lwowski” з цими помітками письменника нині зберігається у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка³⁹. Проте посторінковий перегляд газети був трудомісткою справою і – як наслідок – “І. Франко і М. Павлик не доглянули декількох підписаних статей та заміток, а також І. Франко не позначив ті, яких, напевно, був автором”⁴⁰. Зокрема М. Мороз виявив 13 назв публікацій, “які в друку підписані прізвищем чи ініціалами або які І. Франко позначив своєю рукою, а М. Павлик чомусь не зареєстрував у бібліографії”⁴¹.

Неповно обліковані публікації письменника і в газеті “Діло”. Так І. Франко зазначав: “Щодо статей, друкованих у “Ділі”, д. Павлик не порозумівся зо мною, і коли я літом сього року разом із д. В. Дорошенком переглянув річнику “Діла” за згадані роки число за числом, показався довгий ряд статей, які я міг признати своїми по прочитанні кількох рядків, а яких без мене не міг пізнати д. Павлик. Ті статті, майже всі суспільно-політичного змісту, можуть, певно, заповнити цілий том”⁴².

На думку І. Франка, недоліками покажчика були також відсутність передмови, допоміжних покажчиків, нумерації позицій. Про це І. Франко зазначав: “ [...] мушу завважити, що одною з його хиб, крім браку орієнтаційної передмови, треба вважати брак нумерації описаних у нім творів та публікацій, який дає себе відчувати при цитуванні тої книжки”⁴³.

Незважаючи на означені огріхи, покажчик М. Павлика суттєво полегшив роботу бібліографів, які продовжили його справу⁴⁴. Зокрема, матеріалами покажчика М. Павлика скористався Володимир Дорошенко у бібліографічному посібнику, укладеному на замовлення Бібліографічної комісії НТШ до 40-ліття літературної і громадської діяльності І. Франка, – у “Списі творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писаня” (вийшло лише два випуски – у 1918 р. і 1930 р. – як четвертий том “Матеріалів до української бібліографії”)⁴⁵. У процесі підготовки покажчика “В. Дорошенку довелося зробити доповнення, додатки і деякі спростування, внести до покажчика численні рецензії на твори І. Франка, які не були представлені у покажчику М. Павлика. Вчений ретельно обстежив усі доступні йому публікації, опрацював їх “de visu”; лише у тих випадках, коли відповідних видань не можна було знайти ні у львівських бібліотеках, ні навіть у бібліотеці самого І. Франка, він брав бібліографічні відомості з покажчика М. Павлика”⁴⁶.

І. Франко при підготовці цього покажчика теж надавав свою допомогу. Про це насамперед свідчить його лист до В. Дорошенка від 4 листопада 1915 р. (за декілька

³⁸ Франко І. Передмова [до збірки “В наймах у сусідів”]... – С. 262.

³⁹ Мороз М. О. До питання атрибуції творів І. Франка в газеті “Kurjer Lwowski”... – С. 189.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Там само. – С. 190.

⁴² Франко І. Передмова [до збірки “В наймах у сусідів”]... – С. 262.

⁴³ Там само. – С. 260–261.

⁴⁴ Мороз М. А. Иван Франко в библиографии... – С. 73.

⁴⁵ *Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писаня / уложив В. Дорошенко.* – Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1918–1930. – (Матеріяли до української бібліографії; т. IV). – Вип. I–II.

⁴⁶ Королевич Н. Ф. Володимир Дорошенко (1879–1963)... – С. 119.

місяців до смерті), у якому він зазначав: “у мене ще знайшлося багато вирізок із німецьких газет із часу мого сотрудиництва в “Zeit”. А найважливіше ось що: попросить когось, що володіє добре німецькою мовою або в Hofbibliothek при допомозі аманцента, щоб переглянув картковий каталог львівських українських друків із років 1883–1886, між ними, певно, буде й мій друк (2 картки 8°) “У роковини Шевченка”, невідомий ані Павликові, ані Левицькому, ані Вам”⁴⁷. І. Франко мав на увазі свій вірш, що вийшов окремим виданням у двадцять треті роковини смерті Т. Шевченка “Поклін Тобі, народних нужд співаче” (Львів, 1884, 4 с.)⁴⁸.

Таким чином, “Спис творів Івана Франка за перше 25-літє его літературної діяльності. 1874–1898”, який уклав М. Павлик, не втрачає свого практичного значення з огляду на його “авторизованість” І. Франком і є вагомим працею в історії української персональної бібліографії.

Ще одним цінним бібліографічним доробком М. Павлика є бібліографія Михайла Драгоманова. 16 грудня 1894 р. українська громадськість широко відзначила 30-річний ювілей громадсько-політичної і літературно-наукової діяльності М. Драгоманова, тоді ж було ухвалено рішення видати у Львові ювілейний збірник. Закономірно, що за цю справу взявся М. Павлик як найбільший послідовник громадської позиції ювіляра⁴⁹. Спершу він мав намір написати для збірника біографію М. Драгоманова, однак ювіляр відмовив його від цієї ідеї, рекомендуючи укласти бібліографію⁵⁰.

М. Драгоманов допомагав М. Павлику у підготовці покажчика, зокрема передав йому через Лесю Українку списки своїх праць, знайомив із деякими своїми анонімними і псевдонімами публікаціями і виданнями⁵¹. У листі від 23 лютого 1895 р. він інформував М. Павлика про своє авторство низки женецьких брошур, а також подав огляд головних публікацій із збірників “Громади”⁵². Та, як пізніше стверджував М. Павлик, М. Драгоманов робив свої вказівки часто по пам’яті і тому нерідко помилявся щодо часу та назв, а в більшості випадків взагалі лише вказував на свої твори в різних виданнях, а про деякі взагалі забув⁵³.

Закінчуючи бібліографію вже після смерті М. Драгоманова у 1895 р., М. Павлик звернувся до його архіву і вніс окремі уточнення та доповнення у список⁵⁴. Укладач зміг старанно зареєструвати західноукраїнські публікації творів М. Драгоманова, натомість, попри докладені зусилля, йому не вдалося досягти повноти і точності щодо праць, надрукованих у російських та інших закордонних періодичних виданнях, які були недоступні у Галичині⁵⁵. Зокрема, М. Драгоманов у рукописному списку зазначив менш ніж половину своїх статей у “Санкт-Петербурзьких губернських ведомостях” (з огляду на відсутність у себе примірників газети), а решту публікацій лишень стисло узагальнив за тематикою та жанром⁵⁶.

⁴⁷ Франко І. *Зібрання творів*: у 50 т. – Київ: Наук. думка, 1986. – Т. 50: Листи (1895–1916). – С. 432.

⁴⁸ Там само. – С. 642.

⁴⁹ Корнейчик І. І. *Історія української бібліографії*... – С. 225.

⁵⁰ *Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)* / зладив М. Павлик. – Чернівці, 1911. – Т. VIII: 1894–1895. – С. 243.

⁵¹ Корнейчик І. І. *Історія української бібліографії*... – С. 225.

⁵² *Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом*... – Т. VIII. – С. 209–210.

⁵³ *Спис праць М. П. Драгоманова // Михайло Петрович Драгоманов, 1841–1895. Єго ювілей, смерть, автобіографія і спис творів* / зладив і видав М. Павлик. – Львів: З друк. В. Манського, 1896. – С. III.

⁵⁴ Корнейчик І. І. М. І. Павлык (1853–1915)... – С. 79.

⁵⁵ Корнейчик І. І. *Історія української бібліографії*... – С. 225.

⁵⁶ *Спис праць М. П. Драгоманова*... – С. IV.

Частина публікацій не вийшла до покажчика тому, що автор і редакції журналів і газет не бажали розкривати його псевдоніми, адже це могло мати для них негативні наслідки. Так, Леся Українка у листі до М. Павлика від 1 березня 1895 р. зауважила, що М. Драгоманов “рішуче застерігає, щоб і не пробувати говорити про його російські остатні праці під псевдонімом, бо тим можна наклепачити халепу велику на добрих людей. Що ж зробіть! Колись, може, прийде слухний час, коли виявиться все. Врешті, про ті праці і так ті, кому треба знати, знають”⁵⁷. Тому укладач обмежився фіксацією лише тих праць, написаних під псевдонімами у російських журналах, які вказав сам М. Драгоманов у своїх рукописних списках⁵⁸.

М. Павлик був свідомий того, що у “Списі праць М. П. Драгоманова” не вдалось досягти необхідної повноти і бібліографічної точності⁵⁹. Тому у передмові до покажчика він прохав громадськість присилати йому доповнення і поправки, та й самі праці М. Драгоманова, опубліковані за кордоном. Водночас М. Павлик стверджував, що всі обліковані у покажчику праці беззастережно належать М. Драгоманову. Зокрема, статті М. Драгоманова, надруковані під псевдонімами або анонімно в виданнях “Друг”, “Народ”, “Житє і слово”, “Вольное слово” та ін., М. Павлик подав як “наочний свідок”, принагідно зауваживши, що доробок М. Драгоманова легко впізнаваний за змістом і манерою письма. Ці публікації представлені найповніше, враховуючи навіть дрібні твори, “з огляду на те, що всі вони оригінальні і потрібні для зложення образу его діяльності і его світогляду – те ж оригінального і на диво одноцільного”⁶⁰. В окремих випадках, встановлюючи авторство чи з’ясовуючи історію публікації деяких творів М. Драгоманова, бібліограф покликався укладений покажчик змісту журналу “Правда” І. Франка⁶¹.

“Спис праць М. П. Драгоманова” М. Павлика опублікували 1896 р. у збірнику матеріалів “Михайло Петрович Драгоманов. 1841–1895. Його ювілей, смерть, автобіографія і спис творів”⁶². Покажчик охопив праці М. Драгоманова і літературу про нього українською, російською, болгарською, польською, німецькою, французькою, італійською мовами – всього близько 340 назв (записи нумеровані). Матеріал у покажчику розташований за хронологічним принципом (від 1861 р. до 1895 р.), а в межах кожного року – за алфавітом. Окрему рубрику склали праці, про які М. Драгоманов подав загальні вказівки, та видання творів інших авторів, які він опублікував. У бібліографічному описі були точно відображені підписи М. Драгоманова, зокрема й псевдоніми та криптоніми. Іноді бібліограф вказував на наявність рецензій, анутованих творів, розкривав зміст збірників, описував ненадруковані праці, наводив дані про передруки, подавав відомості про історію того чи іншого видання, цензурні переслідування, дискусійні моменти між ним та М. Драгомановим щодо номера періодичного видання, де була вміщена публікація. В окремих випадках укладач висловлював свої запитання чи сумніви, як-от: “чи печатаний?”, “не знаю, чи оба заголовки йдуть до одного”, “між 1866 і 1874”.

Поряд із численними примітками до бібліографічних записів у покажчику подано вступні замітки до робіт однієї тематики або надрукованих в одному і тому ж виданні. При цьому укладач часто відзначав основні теми й ідеї творів М. Драгоманова, здійс-

⁵⁷ Українка Леся. *Зібрання творів*: у 12 т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 10: Листи (1876–1897). – С. 286.

⁵⁸ Спис праць М. П. Драгоманова... – С. III.

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Там само. – С. III–IV.

⁶¹ Корнейчик И. И. М. И. Павлык (1853–1915)... – С. 79.

⁶² *Михайло Петрович Драгоманов, 1841–1895...* – 442, XXXIV, [6] с.

нював аналіз його методів дослідження, а інколи і цитував окремі його висловлювання. Все це мало сприяти популяризації літературного та наукового доробку громадського діяча⁶³.

Наведені аргументи дозволяють стверджувати, що цей покажчик посідає поважне місце в історії української персональної бібліографії.

Окремої згадки серед доробку М. Павлика у персональній бібліографії заслуговує його автобібліографія. Про одну із таких автобібліографій відомо із листа Михайла Павлика до Бориса Грінченка, який, "працюючи над статтями про українську літературу для "Большой энциклопедии" під редакцією Южакова, звернувся до низки діячів із проханнями надіслати автобіографічні довідки"⁶⁴. Лист М. Павлика від 1 грудня 1902 р. став відповіддю на це прохання. Після подання автобіографічних відомостей М. Павлик умістив анотовані "головні мої писання"⁶⁵ із короткою їх самооцінкою. У переліку були представлені художні твори, суспільно-політичні та літературно-критичні статті, опубліковані українською, польською і німецькою мовами, а також окремі видання, укладачем яких він був ("Katalog księgozbioru, rękopisów, dyplomów, rycin, map, atlasów, fotografii, jakoteż osobistych dyplomów, adresów itp. pozostałych po śp. Józefie Ignacym Kraszewskim" та "Михайло Петрович Драгоманов. 1841–1895. Сто юбилей, смерть, автобіографія і спис творів").

Слід зауважити, що окремі назви у списку були довільно сформульовані, трапляються неточності й у подачі окремих років видання, що, вочевидь, пояснюється неможливістю на той момент описати ці видання "de visu". Сторінки, зазвичай, не вказані взагалі. Загалом список налічував 17 позицій (друкованих і рукописних) разом із перекладами, які М. Павлик вважав за доцільне подати окремо. Оскільки М. Павлик не зміг у листі охопити весь свій доробок, він був змушений обмежитись стислою згадкою про низку його публікацій в інших польських періодичних виданнях (під псевдонімами і криптонімами "Р. К.", "Rusin", "Nucul") та "Батьківщині"⁶⁶.

Представлений матеріал свідчить про важливість внеску М. Павлика в історію персональної бібліографії. Він став першим бібліографом доробку І. Франка та М. Драгоманова, які надавали йому важливу допомогу у процесі підготовки своїх бібліографій. Персональні покажчики, які уклав М. Павлик, стали основою для наступних бібліографічних посібників цих персоналій та не втрачають своєї актуальності для дослідників.

Список використаної літератури

1. Галицко-русская библиография XIX-го столетия с увзглядением русских изданий, появившихся в Угорщине и Буковине (1801–1886) / составил Иван Ем. Левицкий. – Львов: Издание автора. Из типографии Ставропигийского Института, 1888–1895. – Т. I–II.
2. Гнатюк В. Про ювілей І. Франка в 1898 році // Спогади про Івана Франка / [упорядкув., вступ. ст., прим. О. Дея]. – Київ: Вид-во художньої л-ри "Дніпро", 1981.
3. Гуменюк М. Грань таланту (До 50-річчя з дня смерті Михайла Павлика) // Жовтень. – 1965. – № 1. – С. 122–125.

⁶³ Корнейчик И. И. М. И. Павлык (1853–1915)... – С. 79.

⁶⁴ Погрібний А. До взаємин Б. Грінченка з М. Павликом (листи з архіву Б. Грінченка) // *Радянське літературознавство*. – 1970. – № 5. – С. 72–73.

⁶⁵ Там само. – С. 75.

⁶⁶ Там само. – С. 77.

4. Гуменюк М. М. І. Павлик // Українські бібліографи XIX – початку XX століття: нариси про життя і діяльність. – Харків: Ред.-видавн. відділ Кн. палати УРСР, 1969. – С. 103–111.
5. Дей О., Мороз М. Автографи Івана Франка у львівських архівах та бібліотеках // Архіви України. – 1966. – № 3.
6. Качкан В. А. “Я від вас ніколи нікуди не йшов...” (Михайло Павлик – пресознавець) // Українське народознавство в іменах: навч. посіб.: у 2 ч. – Київ: Либідь, 1994. – Ч. 1. – С. 124–142.
7. Корнейчик И. И. М. И. Павлык (1853–1915) // Украинские революционные демократы и библиография. – Москва: Книга, 1962. – С. 65–85.
8. Корнейчик І. І. Історія української бібліографії: дожовтневий період: нариси. – Харків: Ред.-видавн. відділ Кн. палати УРСР, 1971. – 376 с.
9. Королевич Н. Ф. Володимир Дорошенко (1879–1963) // Українські бібліографи XX століття: навч. посіб. для ін-тів культури України. – Київ: Кн. палата України, 1998. – С. 111–137.
10. Лозинський М. Михайло Павлик: його життя і діяльність. – Відень: Накладом Союзу визволення України, 1917. – 24 с.
11. Михайло Павлик // Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX – перша половина XX ст.): [навч. посіб.] / за ред. Н. Зелінської. – Львів: Світ, 2003. – С. 80–85.
12. Михайло Павлик: бібліографічний покажчик / [уклад.: В. Т. Полек, П. Г. Баб’як]; Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. – Львів, 1986. – 208 с.
13. Михайло Петрович Драгоманов, 1841–1895. Єго юбилей, смерть, автобіографія і спис творів / зладив і видав М. Павлик. – Львів: З друк. В. Манєцкого, 1896. – 442, XXXIV, [6] с.
14. Мороз М. А. Иван Франко в библиографии (К 110-летию со дня рождения) // Советская библиография: сборник статей и материалов. – Москва: Книга, 1966. – № 6. – С. 71–81.
15. Мороз М. О. До питання атрибуції творів І. Франка в газеті “Kurjer Lwowski” // Питання текстології. Іван Франко / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – Київ: Наук. думка, 1983. – С. 188–216.
16. Мочульський М. З останніх десятиліть життя Івана Франка (1896–1916) // Іван Франко у спогадах сучасників / [упоряд.: О. І. Дей, Н. П. Корнієнко]. – Львів: Кн.-журн. вид-во, 1956.
17. Пашук А. Питання Франкового авторства деяких статей і кореспонденцій у газеті “Prasa” // Іван Франко: статті і матеріали. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. – Зб. 9. – С. 176–188.
18. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / зладив М. Павлик. – Чернівці, 1911. – Т. VIII: 189–41895.
19. Погрібний А. До взаємин Б. Грінченка з М. Павликом (листи з архіву Б. Грінченка) // Радянське літературознавство. – 1970. – № 5.
20. Рибчинська Н. Бібліографічна франкіана Володимира Дорошенка // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Вип. 6. – С. 121–129.
21. Сороковская С. В. М. И. Павлик и его библиографическая деятельность (К 110-летию со дня рождения) // Советская библиография: сборник статей и материалов. – Москва, 1963. – № 2. – С. 83–85.

22. Спис праць М. П. Драгоманова // Михайло Петрович Драгоманов, 1841–1895. Єго юбилей, смерть, автобіографія і спис творів / зладив і видав М. Павлик. – Львів: З друк. В. Манецкого, 1896.
23. Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писаня / уложив В. Дорошенко. – Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1918–1930. – (Матеріяли до української бібліографії; т. IV). – Вип. I–II.
24. Спис творів Івана Франка за перше 25-літе єго літературної діяльності, 1874–1898 / зладив М. Павлик. – Львів: Виданє ювілейного комітета, 1898. – 127 с.
25. Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 10: Листи (1876–1897).
26. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Київ: Наук. думка, 1986. – Т. 50: Листи (1895–1916).
27. Франко І. Передмова [до збірки “В наймах у сусідів”] // Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко. – Київ: Наук. думка, 1983. – Т. 39: Літературно-критичні праці (1911–1914). – С. 259.
28. Юбилей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка // Громадський голос. – 1898. – 15 листопада (№ 23). – С. 73–74.
29. Ящук П. Й. Михайло Павлик: літературно-критичний нарис. – Львів: Кн.-журн. вид-во, 1959. – 144 с.

PERSONAL BIBLIOGRAPHY IN THE SCIENTIFIC WORKS OF MYKHAILO PAVLYK

Yevanhelina CHYRUK

*Lviv Ivan Franko National University,
18 Valova Str., Lviv, 79000, Ukraine, tel.: (032) 239-43-78*

The article deals with the contribution of Mykhailo Pavlyk (1853–1915) into the creation of the Ukrainian personal bibliography. It analyzes the bibliographical indexes of I. Franko (1898) and M. Drahomanov (1896) compiled by M. Pavlyk. The peculiarities of the process of compilation of these indexes, as well as the principles and methods of bibliographical description have been highlighted. It is stressed that M. Drahomanov and I. Franko helped M. Pavlyk to compile the indexes, having pointed to their works (often anonymous or signed with pseudonyms). The article also presents assessment of these indexes given by a number of researchers (M. Humeniuk, I. Kornieichyk, M. Moroz). It emphasizes that M. Pavlyk prepared bibliographical descriptions with care, yet notes that the works by M. Drahomanov and I. Franko have not been fully covered by the bibliographical indexes (for objective reasons). The article also mentions the autobibliography of M. Pavlyk, which he prepared at the request of B. Hrinchenko in 1902.

Keywords: Mykhailo Pavlyk, Ivan Franko, Mykhailo Drahomanov, history of Ukrainian bibliography, personal bibliography, autobibliography, bibliographical index, bibliographical description.

Стаття надійшла до редколегії 5.01.2015

Прийнята до друку 21.07.2015